ISSN (print) 2708-7530
Наукові перспективи № 3(69) 2026

УДК 159.923.2:17:373.014.3(477)

https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-1682-1695

Дубініна Катерина Віталіївна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології педагогічного факультету, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; старший науковий співробітник відділу психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, https://orcid.org/0000-0002-5264-8250

РОЗВИТОК ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті проаналізовано роль гуманістичних цінностей особистості у процесі демократизації сучасної української освіти. Розкрито методологічні засади гуманістичного підходу, а також окреслено ключові механізми реалізації демократичних принципів у межах реформи Нової української школи (НУШ). Обґрунтовано, що розвиток гуманістичних цінностей особистості є необхідною умовою побудови демократичного освітнього середовища. Зосереджена увага на тому, що демократизація освіти вимагає переходу від авторитарних моделей до педагогіки співпраці, де вчитель це партнер і наставник, який створює підтримуюче середовище, а учень – активний учасник навчального процесу, який побудований з урахуванням його інтересів, запитів та розвиває самоповагу, відповідальність.

Висвітлено зміст понять «цінності», «гуманістичні цінності» у філософському, соціологічному, психолого-педагогічному контексті, наведена їх класифікація, показано їхній вплив на формування культури взаємоповаги, партнерства та активної громадянської позиції учнів. Визначено, що гуманістичні цінності особистості в контексті сучасних запитів демократизації освіти — це певна система поглядів, переконань, норм та принципів суспільно схвалюваної поведінки, що передбачають акцент **на людині як найвищій цінності**, що реалізується через повагу до особистості, заохочення її інтересів, талантів, а також створення умов для її всебічного розвитку. З’ясовано, що до гуманістичних цінностей належать толерантність, гідність, повага до особистості, свобода, рівність, справедливість, любов, щастя, совість, честь, обов'язок, соціальна відповідальність, порядність, солідарність а також творчі можливості та право на вільне виявлення почуттів.

Ключові слова: особистість, цінності, гуманістичні цінності, демократизація освіти, Нова українська школа.

ISSN (print) 2708-7530
Наукові перспективи № 3(69) 2026

Dubinina Kateryna Vitaliivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology, Faculty of Pedagogy, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University; Senior Researcher, Department of Psychology of Communication, Institute of Social and Political Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, https://orcid.org/0000-0002-5264-8250

DEVELOPMENT OF HUMANISTIC PERSONALITY VALUES AS A CONDITION FOR THE DEMOCRATISATION OF EDUCATION IN THE PROCESS OF FORMATION OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article analyzes the role of humanistic personal values in the process of democratization of modern Ukrainian education. The methodological principles of the humanistic approach are revealed, and the key mechanisms for implementing democratic principles within the framework of the reform of the New Ukrainian School (NUS) are outlined. It is substantiated that the development of humanistic personal values is a necessary condition for building a democratic educational environment. Attention is focused on the fact that the democratization of education requires a transition from authoritarian models to cooperative pedagogy, where the teacher is a partner and mentor who creates a supportive environment, and the student is an active participant in the educational process, which is built taking into account his interests, requests and develops self-esteem and responsibility.

The content of the concepts of "values", "humanistic values" in the philosophical, sociological, psychological and pedagogical context is highlighted, their classification is given, their influence on the formation of a culture of mutual respect, partnership and active civic position of students is shown. It is determined that the humanistic values of the individual in the context of modern demands for the democratization of education are a certain system of views, beliefs, norms and principles of socially approved behavior, which provide for an emphasis on a person as the highest value, which is realized through respect for the individual, encouragement of his interests, talents, as well as the creation of conditions for his comprehensive development. It is found that humanistic values include tolerance, dignity, respect for the individual, freedom, equality, justice, love, happiness, conscience, honor, duty, social responsibility, decency, solidarity, as well as creative opportunities and the right to free expression of feelings.

Keywords: personality, values, humanistic values, democratization of education, New Ukrainian School.

Постановка проблеми. Поступальний розвиток демократичного суспільства потребує модернізації освіти, яка має забезпечувати формування

особистості, здатної до критичного мислення, відповідальності, взаємоповаги та активної громадянської позиції. У контексті євроінтеграційних процесів та соціальних змін в Україні реформування освітньої системи стає стратегічним завданням держави. Однією з ключових відповідей на ці виклики є Концепція Нової української школи, що орієнтується на розвиток компетентностей XXI століття, а також на створення освітнього середовища, у центрі якого перебуває дитина [1].

Одним із ключових компонентів формули НУШ є наскрізний процес формування цінностей [2].

Серед різновидів цінностей вагоме місце посідають цінності гуманістичні, які є фундаментом, на якому повинна будуватися сучасна школа, адже вони формують соціальну відповідальність, толерантність, відкритість до діалогу й готовність до мирного співіснування. Демократизація освіти передбачає врахування гуманістичної парадигми, і, відповідно, постає науковою проблемою яка потребує уточнення та розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз надбань зарубіжних і вітчизняних науковців, дозволяє стверджувати, що розвиток гуманістичних цінностей особистості є комплексним, багатоаспектним процесом, який розглядається з різних векторів: педагогіки, психології, філософії, соціології. Педагогічні аспекти виховання гуманістичних цінностей відображенні у наукових працях Я. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського; психологічні аспекти – Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського, О. Киричука, Г. Костюка, Е. Помиткіна та ін.

Загалом, вивченням загальнолюдських, моральних, гуманістичних цінностей займалися В. Андрущенко та М. Михальченко [3]; І. Бех [4]; В Кремень [5]; А. Лейчук [6]; О. Матвієнко [7]; О. Сухомлинська [8] та інші вчені. Серед зарубіжних вчених, дану проблему досліджували (Л. Колберг, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, Е. Фромм, В. Франкл та ін.). Поняття демократизації освіти, її аксіологічні основи, демократичні, гуманістичні цінності, їх взаємозв'язок, розкривається в сучасних наукових працях Г. Бевз та Є. Демиденко [9]; Л. Колесник та Т. Матусевич [10]; Р. Костенко [11]; І. Кучинської та Б. Ящука [12]; О. Матвієнко та О. Цихмейструк [13; 14]; Н. Пінчук [15]; І. Силадія [16; 17] та ін.

Зауважуємо, також, що в умовах війни в Україні постає нагальне питання осмислення й переоцінки цінностей, а формування, зокрема гуманістичних, є важливим завданням для зберігання гуманності та й, загалом, сталості суспільства. В. Бліхар, Г. Католик, Б. Католик [18]; З. Ковальчук та Н. Завацька [19]; Ю. Павлов [20]; П. Демчук [21] присвятили свої дослідження саме вивченню гуманістичних цінностей в умовах воєнного стану, однак цей аспект ще недостатньо розкритий і потребує подальшого аналізу.

Варто зазначити, що не зважаючи на вищенаведений значний науковий базис, дана проблематика потребує додаткового розгляду. Актуальність подальших досліджень зумовлена різною, певним чином, суперечливою неоднозначністю у визначенні поняття «цінності» й, в тому числі, «гуманістичні цінності». Їх ототожнюють із загальнолюдськими, моральними, духовними, демократичними тощо.

З огляду на вищезазначене, **мета статті** полягає у теоретичному дослідженні гуманістичних цінностей особистості як умови демократизації освіти, зокрема розкритті змісту цього поняття, їх форм, видів, прояву та розвитку у процесі становлення Нової української школи в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових досліджень із зазначеної проблеми показав, що демократизація освіти передбачає побудову середовища у якому забезпечується рівний доступ до якісної освіти, розвивається культура участі та самоврядування на основі ствердження прав та свободи кожної дитини.

Основні тенденції демократизації освіти включають: 1) Децентралізація та автономія навчальних закладів, що дає змогу гнучкіше організовувати освітній процес. 2) Прозорість та відкритість управління школою, залучення батьківської та учнівської громадськості до прийняття рішень. 3) Інклюзивна освіта, яка гарантує рівні можливості для дітей з різними освітніми потребами. 4) Повага до різноманітності як ключова демократична цінність. 5) Формування активного громадянства через учнівське самоврядування, волонтерство, проєктну діяльність.

І. Силадій [17] запевняє, що демократизація освіти не може бути без її належної гуманізації, без формування гуманістичних цінностей, адже саме вони забезпечують основу для партнерських взаємин та розвитку культури відповідальності.

Гуманістична педагогіка ґрунтується на визнанні цінності людської особистості, її свободи, унікальності та права на розвиток. Такий підхід бере свій початок у працях Ш. Амонашвілі, Дж. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерса, а в українській педагогіці — у спадщині Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Наукові доробки вчених дозволили нам з'ясувати, що до ключових положень гуманістичної педагогіки належать: центрація на особистості дитини та її потребах; створення умов для саморозвитку й самоактуалізації; визнання природної здатності кожної дитини до навчання; формування внутрішньої мотивації, а не зовнішнього примусу; діалогічність та партнерська взаємодія; цінність емоційного досвіду та психологічного комфорту. Таким чином, гуманістична парадигма освіти розглядає учня як активного суб'єкта, відповідального за власну діяльність, а вчителя — як наставника, фасилітатора, консультанта. Серед цінностей шкільної освіти, вчені визначають: гуманізацію, культурологічну спрямованість, громадянське виховання й розвиток, цінності прав, свобод дітей, молоді, працелюбність, відповідальність, екологічний

світогляд, здатність навчатися впродовж життя, мовна та інформаційна культура, толерантність, цінність здорового способу життя [2, с. 204].

Із теоретичних надбань відомо, що існують різні методологічні підходи до проблеми дослідження розвитку ціннісної сфери особистості. Людські цінності залежать від багатьох факторів: традицій культури, релігійних переконань, соціального середовища, суспільного і особистісного досвіду. Науковцями встановлено, що поняття «цінність» є багатогранним і виступає предметом вивчення багатьох наук. З'ясовано наявність чотирьох підходів до розмаїття визначень понять. Цінності як: 1) сукупність матеріальних та духовних об'єктів, здатних задовольнити потребу, бажання, інтереси, цілі суб'єкта; 2) характер ставлень об'єкта до об'єкта або їх взаємовідносин; 3) ідеали суспільної та особистої діяльності, які є специфічними утвореннями свідомості, виступають узагальненими уявленнями про блага, яким надають перевагу; 4) специфічне явище свідомості, образ поведінки, діяльності, спілкування в різних сферах життя [22].

Згідно опрацьованих джерел визначено, що не існує однозначного визначення таких понять як «цінність», «цінності». Розглянемо деякі розуміння сутності цих понять представлені у наукових джерелах різними авторами. Узагальнюючи визначення подані у психологічних словниках [23-24], досліджуване поняття використовується для позначення об'єктів, явищ, їхніх властивостей, ідей, які значущі для людини, втілюють у собі суспільні ідеали, виступають для неї як еталон потрібного, належного надаючи смисли життя.

За Л. Долинською, Н. Максимчук, цінності – як форма взаємодії між суб'єктом і об'єктом, яка дозволяє свідомо відтворювати суб'єктом ціннісні якості об'єкта; мають здатність набувати значимості у суспільному житті та практиці людини [22].

Р. Костенко трактує цінності як важливий компонент мотиваційної структури особистості. Це система настанов, мотивів, інтересів та потреб людини [11].

Як компоненту «Я – концепції» розглядає цінності Г. Католик. Авторка запевняє, що через дану компоненту відбувається позиціонування себе у світі. Цінності це: сховище власного досвіду, знань, що передавалися нам попередніми поколіннями; стрижень розвитку себе; підґрунтя самоставлення, ставлення до інших, світу та індивідуальності (відстоювання власних поглядів, бажань, потреб). А також відображають особистісну значущість, володіють певною психологічною енергією, що активізує поведінку [18; 25-26].

Знаходимо й таке тлумачення цінностей, як суспільно значимих елементів середовища, що складають органічну частку культури. Це продукти матеріально-духовної діяльності людини, які можуть бути предметом її потреб [27].

Схожу думку у визначенні поняття цінності знаходимо у Р. Костенко, який вважає, що це не лише матеріальний чи духовний об'єкт, значущий для

особистості, він викликає в неї ціннісне ставлення до нього. Відносно стійку спрямованість потреби особистості на певну групу цінностей, що формується під дією чинників зовнішнього середовища, науковець називає ціннісними орієнтаціями. Щодо ціннісної сфери учасника освітнього процесу, - на думку автора, - можна вважати сукупність його ціннісних орієнтацій, які можуть бути в ієрархічній взаємозалежності, виступати рушійними силами у поведінці індивіда та впливати на процес становлення його як особистості. В умовах розбудови демократичного суспільства, до провідних цінностей, дослідник відносить політичну толерантність, соціальну відповідальність та патріотизм [11].

Ряд науковців (А. Березянська, І. Бех, Н. Бібік, В. Бліхар, І. Большакова, А. Гжегорчик, Л. Долинська, Б. Католик, Г. Католик, Н. Максимчук, С. Матяж, О. Онопрієнко, М. Пристінська, Н. Резнік, М. Рокич, Н. Софій та ін.) класифікують цінності за: а) об'єктом засвоєння (матеріальні, морально-духовні); б) метою засвоєння (егоїстичні, альтруїстичні); в) рівнем узагальненості: конкретні, абстрактні; г) способом вияву (ситуативні, стійкі); д) роллю в діяльності людини (термінальні, інструментальні); ж) змістом діяльності (пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні) та ін.); з) приналежністю (особистісні (індивідуальні), групові колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські) [22; 28-31].

Вартує відмітити класифікацію М. Рокича: термінальними є такі цінності особистості які є метою її існування: активне діяльне життя, життєва мудрість, здоров'я, любов, пізнання, розвиток, творчість тощо. А інструментальними людськими цінностями є акуратність, вихованість, життєрадісність, освіченість, чуйність тощо. І вони виступають як засіб досягнення обраної мети [29].

Особливий розподіл цінностей пропонує А. Гжегорчик який класифікує їх на вітальні та духовні [30].

Базовими духовно-моральними цінностями визначені – любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність [31].

Кожна наукова сфера у визначенні поняття «цінності» базується на власному предметі дослідження. У філософському аспекті цінності поділяються на релігійні, етичні, естетичні, логічні й економічні. У соціологічному – цінності-норми, цінності-ідеали, цінності-цілі, цінності-засоби. У психологічному – за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані (соціально-політичні, моральні, економічні й інші); за суб'єктом ставлення (суспільні, цінності соціальних груп, колективні, індивідуальні) [22, с. 33-35].

Підводячи підсумок, можна сказати, що серед значної кількості класифікацій людських цінностей, наявні різні, певним чином суперечливі та неоднозначні підходи науковців щодо їх визначення й віднесення до певних категорій або груп. Констатуємо схожу ситуацію щодо розуміння поняття «гуманістичні

цінності». Їх ототожнюють із загальнолюдськими, моральними, демократичними цінностями. Так, до загальнолюдських (глобальних) цінностей відносяться «воля, праця, творчість, гуманізм, солідарність, людяність, сім'я, нація, народ, діти тощо» [18, с. 13-14].

У науковій праці І. Силадія [16] також знаходимо поєднання загальнолюдських цінностей із гуманістичними на яких ґрунтується аксіологічна платформа демократизації освіти. Такими цінностями є: толерантність, права людини, справедливість, екологічна безпека, солідарність.

У контексті психологічних знань, гуманістичні цінності – як регулятори людської поведінки в усіх сферах її суспільного життя, що орієнтують та спрямовують діяльність людини у процесі задоволення своїх потреб. У шкільній освіті вищезазначені цінності розуміються так: головною педагогічною цінністю є дитина яку не потрібно пристосувати до системи освіти, а навпаки, освіту до неї. За допомогою різноманітних засобів має підкріплюватися позитивне ціннісне ставлення учнів до себе, інших, природи і суспільства. А такі цінності, як милосердя; увічливість; відповідальність; доброчинність, Н. Резнік визначаються провідними щодо поступового їх виховання у позаурочній діяльності [32].

Загалом науковці зазначають, що гуманістичні цінності являють собою систему морально-етичних переконань, що визначають взаємодію учасників освітнього процесу. Їхнє формування забезпечує: визнання неповторності особистості, її прав та потреб; розвиток емпатії, толерантності та поваги до інших; готовність до діалогу та конструктивної взаємодії; формування моральної відповідальності за власні рішення; створення психологічно безпечного середовища.

О. Блашкова ставить знак рівності між гуманістичними цінностями і гуманним ставленням до людини і природи [33].

В контексті вищої школи, Л. Бахмутова, О. Мірошниченко трактують гуманістичні цінності як «психологічні особливості, систему світоглядних орієнтацій, що відображають ставлення педагога до іншої людини, до самого себе, суспільства та природного довкілля як до найвищої цінності, здатність здійснювати вибір добра на противагу злу та систематично здійснювати гуманістичну професійну діяльність» [34, с. 4].

В. Кузнецова визначає гуманістичні цінності через поняття значимих морально-естетичних людських якостей, властивостей, характеристик, предметів, об'єктів реальної та ідеальної дійсності. Базовими гуманістичними цінностями науковиця називає: життя; доброта; любов до ближнього; співчуття; справедливість; совість; глибока повага до людської гідності [35].

Цікавою є думка Н. Пінчук, з якою варто погодитися, щодо ключових гуманістичних цінностей в освіті. Авторка виокремлює такі: гідність людини;

свобода думки і вибору; відповідальність; повага до інших; толерантність; емпатія; доброзичливість; особистісне зростання; демократія і діалог; справедливість [15].

У контексті Нової української школи гуманістичні цінності набувають прикладного змісту: вони реалізуються через педагогіку партнерства (рівноправність учасників освітнього процесу, довіра, повага та спільна відповідальність), компетентнісний підхід (навчання впродовж життя, ініціативності, підприємливості, соціальної та громадянської компетентності, відповідальності), інтегроване навчання (проєктно-орієнтоване навчання, розвиток критичного мислення), демократичні процедури взаємодії (медіація, інтерактивні методи (дискусії, дебати, рольові ігри), тьюторство, наставництво). Таким чином, гуманістичні цінності виконують подвійну функцію: вони є і передумовою, і результатом демократизації освіти.

Здійснюючи наукове осмислення проблеми, ми погоджуємося із думкою науковців щодо тривалого, складного процесу формування цінностей та ціннісних орієнтацій людини, який може тривати усе її життя. Аксіологізація освітнього процесу передбачає розвиток ціннісної сфери всіх його учасників та має здійснюватися на кожному рівні освіти [11]. Що співголосно із Концепцією випускника НУШ: особистість, інноватор, патріот.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, підсумовуючи, констатуємо, що гуманістичні цінності є надбанням цивілізації і формуються людиною в процесі взаємодії з суспільством. Динаміка розвитку гуманістичних цінностей залежить від здатності суспільства підтримувати особистісний добробут людини і регулювати її стосунки із ним на основі визнання і пошанування її особистісного розвитку, інтересів, талантів, здібностей тощо.

Гуманістичні цінності є динамічною характеристикою суспільного розвитку та міри задоволення потреб людини в суспільстві. Також розвиток гуманістичних цінностей є ключовою умовою демократизації освіти в Україні. Гуманістична парадигма забезпечує необхідне підґрунтя для становлення відкритого, інклюзивного, партнерського освітнього середовища, яке декларує Нова українська школа. Демократизація освіти, у свою чергу, створює умови для практичного втілення гуманістичних ідей, сприяючи формуванню відповідальної, творчої, активно діючої особистості. Успішне впровадження реформи НУШ можливе за умови комплексного розвитку гуманістичних цінностей у педагогів, учнів та всіх учасників освітнього процесу.

Визначено, що *гуманістичні цінності* в контексті сучасних запитів демократизації освіти — це певна система поглядів, переконань, норм та принципів суспільно схвалюваної поведінки, що передбачають акцент **на людині як найвищій цінності**, що реалізується через повагу до особистості, заохочення її інтересів, талантів, а також створення умов для її всебічного розвитку.

Із теоретичних здобутків нами з'ясовано, що не існує одностайної думки науковців щодо визначення таких понять як цінності, гуманістичні цінності. Однак, більшість з них схиляються до думки, що до *гуманістичних цінностей* належать: толерантність, гідність, повага до особистості, свобода, рівність, справедливість, любов, щастя, совість, честь, обов'язок, соціальна відповідальність, порядність, солідарність, творчі можливості, право на вільне виявлення почуттів.

Перспективним в контексті зазначеного вважаємо детальний розгляд змісту, значення окреслених у даній статті гуманістичних цінностей та емпіричне їх дослідження як умови демократизації освіти у процесі становлення Нової української школи. Також перспективи подальших досліджень полягають у визначенні практичних моделей і методик інтеграції гуманістичних і демократичних принципів у шкільну освіту в умовах воєнного і повоєнного відновлення України.

Література:

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. 2016. 60 с. URL: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.

2. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

3. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Гуманізм і гуманітаризм: спільне і специфічне. Вища освіта. 2005. № 4. С. 5–12.

4. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-теоретичні засади. Київ: Либідь, 2003. 344 с.

5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум: монографія. Київ: Грамота, 2007. 576 с.

6. Лейчук А. О. Формування ціннісних основ гуманістичної позиції майбутніх педагогів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Київ: Вид-во «Волинь», 2003. Кн. 2. 368 с.

7. Матвієнко О. В. Моральне виховання молодших школярів у позаурочній та позашкільній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1999. 232 с.

8. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук. Київ: Добро, 2006. 42 с.

9. Бевз Г., Демиденко Є. Психологічні аспекти демократизації освіти в іноземних дослідженнях сумісних сфер знань. Проблеми політичної психології. 2025. Вип. 18(32). С. 268-287. URL: https://doi.org/10.33120/popp-Vol18-Year2025-221.

10. Колесник Л., Матусевич Т. Демократія в освіті: ідеальне буття чи педагогічна реальність? Філософія освіти. Philosophy of Education. 2019. № 1 (24). С. 115–127. DOI: https://doi.org/10.31874/2309-1606-2019-24-1-115-127.

11. Костенко Р. В. Розвиток ціннісної сфери учасників освітнього процесу в умовах демократизації освіти. Europeanization of the educational environment: realities and prospects: scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 168-199. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-327-9-9.

12. Кучинська І. О., Ящук Б. В. Формування демократичних цінностей у системі педагогічної освіти незалежної України. Академічні візії. 2025. № 49. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2404.

13. Матвієнко О. В., Цихмейструк О. М. Особливості організації навчання «через» демократію в освітньому середовищі закладів освіти. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2020. № 1(19). С. 73-81.

14. Матвієнко О. В., Цихмейструк О. М. Forming human values through wisdom in pedagogical space. Концептуальні, методологічні та практичні проблеми соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики: зб. матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (24 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 30-33.

15. Пінчук Н. Роль гуманістичних цінностей освітян у демократизації освітнього простору. Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (30 травня 2025 р., м. Київ). Київ: ДЗВО «УМО», 2025. С. 226-229.

16. Силадій І. М. Аксіологічні основи демократизації освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 62. Т. 1. С. 80-84.

17. Силадій І. М. Гуманізація і гуманітаризація освіти в контексті її демократизації. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. 2020. Вип. 13. С. 93-102.

18. Бліхар В., Католик Г., Католик Б. Цінності: поняття, структура та підходи у контексті сучасних військових екзистенцій. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Вип. 13. С. 11-20. DOI: https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.2.

19. Ковальчук З. Я., Завацька Н. Є. Психологічні особливості формування гуманістичних цінностей в умовах воєнного стану: віковий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Психологічна. 2024. № 2. С. 31–36.

20. Павлов Ю. В. Гуманістична складова освітніх компетенцій в умовах воєнного стану. Просторовий розвиток. 2024. Вип. 9. С. 437-450. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spdev_2024_9_38.

21. Демчук П. Занепад гуманістичних цінностей в умовах російсько-української війни. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: зб. тез V Міжнар. наук.-практ. конф. (11-12 травня 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. С. 86-89.

22. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2008. 124 с.

23. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

24. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 328 с.

25. Католик Г. В. Концепція Я дитячого практичного психолога: монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 311 с.

26. Католик Г. В. Психологія формування професійної Я-концепції практичного психолога: монографія [за матеріалами докт. дис.]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 405 с.

27. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.

28. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 27-30.

29. Rokeach M. The nature of human values. New York: Free Press, 1973. 438 p.

30. Гжегорчик А. Спроба змістового опису світу цінностей та її етичні наслідки. Філософія освіти. 2017. № 2. С. 115–152.

31. Бех І. Д. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.

32. Резнік Н. О. Виховання в учнів початкових класів гуманістичних цінностей у позаурочній діяльності. Наука і освіта. 2011. № 4. С. 337-340.

33. Блашкова О. М. Формування гуманістичних цінностей студентів природничих спеціальностей у навчально-виховному процесі педагогічних університетів: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2019. 21 с.

34. Бахмутова Л. М., Мірошниченко О. А. Формування гуманістичних цінностей у здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Особистісні та психофізіологічні ресурси життєстійкості: матеріали VI Науково-методичного семінару (м. Київ, 25 вересня 2025 р.). Київ: ІП імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. С. 3-6.

35. Кузнецова В. Г. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2001. 20 с.

***References*:**

1. Andrushchenko, V. P., & Mykhalchenko, M. I. (2005). Humanizm i humanitaryzm: spilne i spetsyfichne [Humanism and humanitarianism: common and specific]. Vyshcha osvita - Higher Education, 4, 5-12 [in Ukrainian].

2. Bakhmutova, L. M., & Miroshnychenko, O. A. (2025). Formuvannia humanistychnykh tsinnostei u zdobuvachiv vyshchoi osvity pedahohichnykh spetsialnostei [Formation of humanistic values in higher education students of pedagogical specialties]. Osobystisni ta psykhofiziolohichni resursy zhyttiestiikosti [Personal and psychophysiological resources of resilience: Proceedings of the 6th Scientific and Methodological Seminar] (pp. 3-6). Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

3. Bekh, I. D. (2003). Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 2: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo-teoretychni zasady [Personality upbringing: in 2 books. Book 2: Person-centered approach: scientific and theoretical foundations]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

4. Bekh, I. D. (2018). Prohrama «Nova ukrainska shkola» u postupi do tsinnostei [Program "New Ukrainian School" in progress towards values]. Kyiv [in Ukrainian].

5. Bevz, H., & Demydenko, Ye. (2025). Psykholohichni aspekty demokratyzatsii osvity v inozemnykh doslidzhenniakh sumisnykh sfer znan [Psychological aspects of democratization of education in foreign studies of compatible fields of knowledge]. Problemy politychnoi psykholohii - Problems of Political Psychology, 18(32), 268-287. Retrieved from https://doi.org/10.33120/popp-Vol18-Year2025-221 [in Ukrainian].

6. Bibik, N. M. (Ed.). (2017). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: a guide for the teacher]. Kyiv: TOV «Vydavnychyi dim «Pleiady» [in Ukrainian].

7. Blashkova, O. M. (2019). Formuvannia humanistychnykh tsinnostei studentiv pryrodnychykh spetsialnostei u navchalno-vykhovnomu protsesi pedahohichnykh universytetiv [Formation of humanistic values of students of natural sciences in the educational process of pedagogical universities]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

8. Blikhar, V., Katolyk, H., & Katolyk, B. (2022). Tsinnosti: poniattia, struktura ta pidkhody u konteksti suchasnykh viiskovykh ekzystentsii [Values: concept, structure and approaches in the context of modern military existences]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia psykholohichni nauky - Bulletin of Lviv University. Series Psychological Sciences, 13, 11-20. Retrieved from https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.2 [in Ukrainian].

9. Demchuk, P. (2023). Zanepad humanistychnykh tsinnostei v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [The decline of humanistic values in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. Tsinnisni oriientyry v suchasnomu sviti: teoretychnyi analiz ta praktychnyi dosvid [Value orientations in the modern world: theoretical analysis and practical experience: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference] (pp. 86-89). Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V. [in Ukrainian].

10. Dolynska, L. V., & Maksymchuk, N. P. (2008). Psykholohiia tsinnisnykh oriientatsii maibutnoho vchytelia [Psychology of value orientations of the future teacher]. Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn O.V. [in Ukrainian].

11. Hzhehorchyk, A. (2017). Sproba zmistovoho opysu svitu tsinnostei ta ii etychni naslidky [An attempt at a substantial description of the world of values and its ethical consequences]. Filosofiia osvity - Philosophy of Education, 2, 115–152. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2017_2_9 [in Ukrainian].

12. Katolyk, H. V. (2013). Psykholohiia formuvannia profesiinoi Ya-kontseptsii praktychnoho psykholoha [Psychology of the formation of the professional self-concept of a practical psychologist]. Doctor's thesis. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

13. Katolyk, H. V. (2020). Kontseptsiia Ya dytiachoho praktychnoho psykholoha [Self-concept of a child practical psychologist]. Lviv: Halytska vydavnycha spilka [in Ukrainian].

14. Kolesnyk, L., & Matusevych, T. (2019). Demokratiia v osviti: idealne buttia chy pedahohichna realnist? [Democracy in education: ideal being or pedagogical reality?]. Filosofiia osvity - Philosophy of Education, 1 (24), 115–127. Retrieved from https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/571 [in Ukrainian].

15. Kostenko, R. V. (2023). Rozvytok tsinnisnoi sfery uchasnykiv osvitnyoho protsesu v umovakh demokratyzatsii osvity [Development of the value sphere of educational process participants in the conditions of education democratization]. Europeanization of the educational environment: realities and prospects (pp. 168-199). Riga, Latvia: Baltija Publishing [in Ukrainian].

16. Kovalchuk, Z. Ya., & Zavatska, N. Ye. (2024). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia humanistychnykh tsinnostei v umovakh voiennoho stanu: vikovyi aspekt [Psychological features of the formation of humanistic values under martial law: age aspect]. Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia: Psykholohichna - Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Psychology Series, 2, 31–36 [in Ukrainian].

17. Kremen, V. H. (2007). Filosofiia natsionalnoi idei. Liudyna. Osvita. Sotsium [Philosophy of the national idea. Human. Education. Society]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

18. Kuchynska, I. O., & Yashchuk, B. V. (2025). Formuvannia demokratychnykh tsinnostei u systemi pedahohichnoi osvity nezalezhnoi Ukrainy [Formation of democratic values in the system of pedagogical education of independent Ukraine]. Akademichni vizii - Academic Visions, 49. Retrieved from https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2404 [in Ukrainian].

19. Kuznetsova, V. H. (2001). Formuvannia humanistychnykh tsinnostei u maibutnikh vchyteliv [Formation of humanistic values in future teachers]. Extended abstract of candidate's thesis. Luhansk [in Ukrainian].

20. Leichuk, A. O. (2003). Formuvannia tsinnisnykh osnov humanistychnoi pozytsii maibutnikh pedahohiv [Formation of value foundations of the humanistic position of future educators]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Theoretical and methodological problems of upbringing of children and student youth] (Vol. 2, pp. 368). Kyiv: Vyd-vo «Volyn» [in Ukrainian].

21. Matviienko, O. V. (1999). Moralne vykhovannia molodshykh shkoliariv u pozaurochnii ta pozashkilnii diialnosti [Moral education of primary school children in extracurricular and out-of-school activities]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

22. Matviienko, O. V., & Tsykhmeistruk, O. M. (2019). Forming human values through wisdom in pedagogical space. Kontseptualni, metodolohichni ta praktychni problemy sotsialnoi filosofii, filosofii osvity ta osvitnoi polityky [Conceptual, methodological and practical problems of social philosophy, philosophy of education and educational policy: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference] (pp. 30-33). Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in English].

23. Matviienko, O. V., & Tsykhmeistruk, O. M. (2020). Osoblyvosti orhanizatsii navchannia «cherez» demokratiiu v osvitniomu seredovyshchi zakladiv osvity [Features of the organization of learning "through" democracy in the educational environment of educational institutions]. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia «Pedahohika i psykholohiia» - Alfred Nobel University Journal. Pedagogy and Psychology Series, 1(19), 73-81 [in Ukrainian].

24. Matiazh, S. V., & Berezianska, A. O. (2013). Klasyfikatsiia tsinnostei ta tsinnisnykh oriientatsii osobystosti [Classification of values and value orientations of the individual]. Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Seriia Sotsiolohiia - Scientific Works of Petro Mohyla Black Sea State University. Sociology Series, 225(213), 27-30. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7 [in Ukrainian].

25. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016). Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School: Conceptual principles of secondary school reform]. Retrieved from https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf [in Ukrainian].

26. Pavlov, Yu. V. (2024). Humanistychna skladova osvitnikh kompetentsii v umovakh voiennoho stanu [Humanistic component of educational competencies under martial law]. Prostorovyi rozvytok - Spatial Development, 9, 437-450. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/spdev_2024_9_38 [in Ukrainian].

27. Pinchuk, N. (2025). Rol humanistychnykh tsinnostei osvitian u demokratyzatsii osvitnyoho prostoru [The role of humanistic values of educators in the democratization of the educational space]. Psykholoho-pedahohichnyi suprovid profesiinoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh voiennoho stanu [Psychological and pedagogical support for professional training and advanced training of specialists under martial law: Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference] (pp. 226-229). Kyiv: DZVO «UMO» [in Ukrainian].

28. Pobirchenko, N. A. (Ed.). (2007). Psykholohichnyi slovnyk [Psychological dictionary]. Kyiv: Naukovyi svit [in Ukrainian].

29. Prykhodko, Yu. O., & Yurchenko, V. I. (2012). Psykholohichnyi slovnyk-dovidnyk [Psychological dictionary-reference]. Kyiv: Karavela [in Ukrainian].

30. Reznik, N. O. (2011). Vykhovannia v uchniv pochatkovykh klasiv humanistychnykh tsinnostei u pozaurochnii diialnosti [Upbringing of humanistic values in primary school students in extracurricular activities]. Nauka i osvita - Science and Education, 4, 337-340 [in Ukrainian].

31. Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York: Free Press [in English].

32. Shapar, V. B. (2007). Suchasnyi tlumachnyi psykholohichnyi slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv: Prapor [in Ukrainian].

33. Syladii, I. M. (2019). Aksiolohichni osnovy demokratyzatsii osvity [Axiological foundations of education democratization]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools] (Issue 62, Vol. 1, pp. 80-84). Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].

34. Syladii, I. M. (2020). Humanizatsiia i humanitaryzatsiia osvity v konteksti yii demokratyzatsii [Humanization and humanitarianization of education in the context of its democratization]. Naukovyi visnyk Kremenietskoi oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka. Seriia: Pedahohika - Scientific Bulletin of Taras Shevchenko Kremenets Regional

Humanitarian-Pedagogical Academy. Pedagogy Series, 13, 93-102. Retrieved from http://journals.kogpa.te.ua/index.php/pedagogy/article/view/8 [in Ukrainian].

35. Sukhomlynska, O. V. (2006). Dukhovno-moralne vykhovannia molodi: zahalni tendentsii i indyvidualnyi poshuk [Spiritual and moral upbringing of youth: general tendencies and individual search]. Kyiv: Dobro [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026